JUNI 1983
94STE JAARGANG, NR. 2

Actieblad TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ
Redacteur: J. Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam *Verschijnt 4 x per jaar*

HET ZWOLSE DRAMA VAN DE CHELAATTHERAPIE

Onlangs wees een van onze leden op het feit, dat de twee zusjes Knol, die in Duitsland een opleiding voor heilpraktiker hebben gevolgd in Zwolle een praktijk voor natuurgeneeswijze vestigden waarbij zij de z.g. chelatie-therapie toepasten. "Een polikliniek voor vaattherapiën" zo vertelden zij aan de verslaggever van een krant. Inmiddels heeft men het tragische resultaat van deze vaatherapie uit de kranten kunnen vernemen. Een 67-jarige vrouw uit Harderlijk die er werd behandeld overleed op 3 mei na het inbrengen van een infuus. De kliniek is daarna gesloten, maar reeds enige dagen later heropend. De inspecteur voor de volksgezondheid in Overijssel; noemde het eerste sterfgeval in Nederland dat in verband kan worden gebracht met de chelatie-therapie.

Wat houdt deze therapie — een omstreden zaak — in?

Chelatie is afgeleid van het Griekse woord chele dat klauw betekent. Chela is de wetenschappelijke naam voor de schaar van een kreeft. De chemische verbinding die als chelaat betiteld wordt bestaat uit een metaalion dat als in een klauw of kreeftschaar is gevat. Chelatie is het vastleggen van een metaalion in een chelaat. Bij de chelatie-therapie moet het EDTA — een z.g. chelator — een verbinding aangaan met de calciumionen van de verkalkte menselijke slagaders. Dat EDTA — ook bekend als TAED in wasmiddelen — wordt met een infuus in de bloedbaan gebracht. Het volgens de theorie dan ontstane chelaat wordt door de nieren uitgescheiden.

Een omstreden therapie

Een overeenkomstige techniek wordt toegepast bij loodvergiftigingen. Amerikaanse artsen zijn op de gedachte gekomen om ook zoiets te bezigen bij aderverkalking, maar het is nog allerminst een allerwege aanvaarde medische techniek — verre van dat!

Het is zonder meer duidelijk dat een dergelijk infuus bij een patiënt wiens toestand verre van rooskleurig is een ernstige ingreep betekent die alleen in een goed uitgeruste kliniek of ziekenhuis mag worden gedaan. Zoals gezegd is deze therapie nog zeer omstreden, omdat het volstrekt niet zeker is dat zij resultaten afwerpt. Wel is er een werkgroep chelatie-therapie Nederland waarvan volgens De Volkskrant de arts voor natuurgeneeswijzen L. Kunst uit Arkel secretaris is. Waarbij even dient te worden aangeduid dat volstrekt niet duidelijk is wat de chelatie-therapie, waarbij gebruik wordt gemaakt van een stof als EDTA — duidelijk een produkt van de chemische industrie — nu te maken heeft met natuurgeneeswijze.

Reeds zeven poliklinieken in actie

Kunst vertelde aan De Volkskrant dat er in Nederland zeven (poli) klinieken zijn waar de therapie wordt toegepast. Naar schatting worden per dag zo'n 150 patiënten behandeld. Er worden twintig tot dertig infuzen toegediend, telkens tweemaal per week. Per zitting is daar vier à vijf uur mee gemoeid. De kosten belopen circa vier mille. Tot degenen die deze therapie toepassen zijn voormalige hartchirurg P. van der Schaar (Eindhoven). J. Defares (Leiden) en F. Merkelbach (Rotterdam). Volgens De Volkskrant vond Kunst de organisatie van de Zwolse "kliniek" nogal chaotisch. In de loop van een jaar hadden er al vier artsen meegewerkt.

De kliniek in Zwolle wordt geleid door een stichting Bestrijd hart- en Vaatziekten; de patiënten zouden eerst worden onderzocht door een internist, die volgens de berichten op aandringen van de Inspecteur voor volksgezondheid ontslag heeft genomen.

Schoonmaakbeurt voor de bloedvaten

Enige tijd geleden stond in de Emmer Courant een uitvoerig artikel over de chelatie-therapie en de toepassing er van in Zwolle. Jos Knaap had een gesprek

LEDENVERGADERING

Op Zaterdag 24 september houdt de Vereniging tegen de Kwakzalverij in het Diakonessenhuis, Bosboom Toussaintstraat te Utrecht, een ledenvergadering. Aanvang 10.15 uur. De leden kunnen nog een convocatie tegemoet zien.

Op de agenda voor deze vergadering staat, behalve een voordracht over een actueel onderwerp bij de bestrijding van de kwakzalverij, de benoeming van een nieuwe voorzitter. Als zodanig stelt het bestuur candidaat de arts G.W.Chr. Deurman te Oosterbeek.

De heer Deurman was orthopedisch arts te Arnhem en werd in 1966 directeur van een ziekenhuis aldaar. De laatste jaren was hij Inspecteur voor de Volksgezondheid in de provincie Gelderland. Sedert enige maanden maakt arts Deurman deel uit van het bestuur van onze vereniging.

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-187149

BESTUUR:
Voorzitter: vacature
Secretaris: I.A. van de Graaf, Rotterdam
Penningmeester: D. Uitterdijk, Medemblik
Leden: G.R. van den Berg, Amsterdam
G.W. Chr. Deurman, Arnhem
prof. B.S. Polak, Amsterdam
Adviserende leden:
S. Lelie, Middelburg
prof. dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht

Postgiro van de Vereniging: **32237** ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen Kwakzalverij, Medemblik.
De **contributie** bedraagt thans *f* 30; voor studenten en leerlingverpleegkundigen *f* 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal *f* 100.

met de zusjes Knol, die zeiden niet naar de symptomen maar naar de hele mens te kijken — een bekende klank in de wereld van de alternatieven. Kenmerkend was ook de kop boven het artikel "schoonmaakbeurt voor hartpatiënten". Het artikel eindigde met de constatering dat de chelatie-therapie niet goedkoop is. Een serie behandelingen (meestal 20 stuks) kost 4000 gulden. "Wie desondanks een "schoonmaakbeurt" van zijn slagaders wenst, kan zich wenden tot de Polikliniek voor Vaattherapiën aan de Bloemendaalstraat te Zwolle".

Een mooi stukje reclame dus voor de zusjes Knol! Joke van Dijk-Knol — de echtgenote van de voorzitter van de Stichting, hiervoor genoemd — schrijft de terughoudendheid van de officiële geneeskunde ten opzichte van de chelatie-therapie toe aan het feit, dat de farmaceutische industrie geen vat heeft op EDTA waarop geen patenten berusten.

In een leunstoel in de huiskamer

Bij het artikel in de Emmer Courant stond een foto van een wat oudere man in een huiskamer in een leunstoel zittend die een infuus krijgt toegediend en onderwijl zit te lezen. Omdat een dusdanige ingreep patiënten betreft met een slechte gezondheidstoestand is het duidelijk dat men een dergelijk infuus niet in een soort huiskamer moet toedienen. Een goede uitrusting voor hartbewaking wordt wel noodzakelijk geacht. De patiënte die in de Zwolse kliniek werd behandeld werd tijdens het toedienen van het infuus onwel. Zij werd toen naar een ziekenhuis overgebracht maar was bij aankomst reeds overleden.

Wat de chelatie-therapie overigens met natuurgenezing van doen heeft is zoals reeds opgemerkt, volstrekt onduidelijk. Het is wèl duidelijk dat de zusjes Knol zich aan die tegenstrijdigheid niet veel gelegen hebben laten liggen — ze hebben gewoon een "gat in de markt" ontdekt.

Daarvoor moeten ze wel een arts aantrekken, maar dat blijkt niet zo moeilijk. Er zijn meer artsen die met hun bul gewicht schenken aan twijfelachtige therapieën. Wat bijvoorbeeld te denken van een vrouwelijke arts die zich te Utrecht heeft gevestigd "voor fysiotherapie, iriscopie (spatiëring van ons, red.), homeopathie?

GEEN WERKING AANGETOOND...

Duogastrone heeft géén effect bij de behandeling van een zweer van de twaalfvingerige darm. Het college ter beoordeling van geneesmiddelen heeft daarom inschrijving geweigerd in het Register van verpakte geneesmiddelen. Een beroep op de kroon van een te Almere gevestigde farmaceutische groothandel heeft niet mogen baten. Duogastrone wordt dus niet ingeschreven.

In eerste aanleg had het college ter beoordeling van geneesmiddelen al bedenkingen omdat veel literatuur niet werd overgelegd en eveneens o.a. een serie röntgenfoto's ontbraken. Drie maanden kreeg de firma in Almere de tijd om wat beter beslagen ten ijs te komen. Daar kwam echter niet veel van terecht. En het College kon niet anders dan constateren dat de werking in de overgrote meerderheid van de dubbelblinde onderzoekingen statistisch niet kon worden onderscheiden van de werking van een placebo.

Trek uw aanvraag in, zo luidde het advies, dan behoeft de weigering van de inschrijving officieel niet ter kennis te worden gebracht. De firma te Almere hield echter vol. Zij meende dat ze voldoende documentatie had verstrekt om aan te tonen dat Duogastrone capsules van 50 mg de gestelde werking wel bezaten. Het gevolg was dat er een officiële weigering tot inschrijving uit de bus kwam.

De Kroon bevestigde deze weigering: in de Staatscourant van 7 april van dit jaar werd melding gemaakt van het desbetreffende Koninklijke besluit.

Geen werking? Dan ook geen inschrijving — zo hoort dat immers.

BRANDNETELTHERAPIE

Een lezeres, die in haar jeugd in midden-Limburg woonde herinnert zich een brandneteltherapie tegen "zwakke blaas" en bedwateren. Daartoe werden verse jonge brandnetels net als groenten fijngehakt. Het resultaat werd op een halve boterham — die "dosis" zou voldoende zijn — gelegd, waarop moeder er boter over heen smeerde om zo de brandnetelmassa vast te leggen. Het kostte dan geen moeite om de halve boterham op te eten. Lekker was overigens wel anders.

DE MEDISCHE WOESTENIJ VAN DE KRUIDENBOEKEN

Geneeskruidenboeken deugen maar zelden, zo kon de Consumentengids in het aprilnummer verklaren. De Consumentenbond heeft namelijk niet minder dan 36 kruidboeken — er is de laatste jaren nogal wat van de pers gekomen! — onderzocht: kun je er wat wijzer van worden? En het resultaat loog er niet om. Schrikbarend noemt de Consumentengids het. Want niet alleen spreken kruidenboeken elkaar tegen — en dat valt al te constateren wanneer men er twee of drie naast elkaar legt — maar behalve onzin komt er in sommige kruidenboeken adviezen voor die ronduit levensgevaarlijk zijn.

Zesdertig kruidenboeken... Men heeft er goed voor in de beurs moeten tasten maar ging niet hoger dan plusminus 50 gulden per kruidenboek. Bij de onderzochte boeken is ook een oudje, dat van Theo Braem, "Onze Geneeskruiden", waarvan de eerste druk in 1956 bij De Sikkel in Antwerpen verscheen. Om maar direct met de deur in huis te vallen — inmiddels is de zoveelste druk van Braems boek verschenen — de Consumentengids zegt van dit f 52.50 kostende boek dat het plantkundig matig is, farmaceutisch matig tot goed (Braem was apotheker) maar medisch gewoon slecht.

Kruidenvrouwtje komt er slecht af

De lezer zal zich natuurlijk afvragen: hoe kwamen nu de boeken van het kruidenvrouwtje, Mellie Uyldert, er af? Drie staan er op het lijstje; plantkundig zijn ze slecht of matig, farmaceutisch zijn alle matig, medisch slecht, met deze aantekening dat haar Lexicon der geneeskruiden (f 52.50...) als "slecht tot matig" wordt gekwalificeerd. Een epitheton dat ook wordt gebruikt voor dat afschuwelijke boek van Vogel "De kleine dokter" (plantkundig is dat slecht, farmaceutisch matig). En dat voor een prijs, die er niet om liegt: f 47,85.

Geneeskundig was er maar een van de onderzochte boeken dat men als redelijk kon bestempelen, farmaceutisch was de score iets beter, zij het dan dat enkele boeken de kwalificatie redelijk tot goed verwierven. Enige boeken geven geen geneeskundige adviezen, Huibers "Kruiden om te slapen" is farmaceutisch blanco. Er was bij de onderzochte boeken geen enkel dat op alle punten voldeed. Veel boeken waren zelfs op alle punten slecht. Wie zelf met kruiden wil dokteren moet tot de conclusie komen: bij die 36 boeken — totaal vertegenwoordigen zij een verkoopprijs van rond de duizend gulden! — is geen enkel "goed" boek te vinden. Thieme's boek van de geneeskruiden geeft soms goede adviezen en verdiende daarmee het predikaat "redelijk".

Waar groeit de smeerwortel?

Sommige kruiden kan men zelf kweken — er zijn enkele boeken die daarover advies geven. Kruiden kunnen ook in de vrije natuur worden verzameld — maar dan moet men wel weten wáár. Groeit de heemst in het bos of op de heide? Vinden we de smeerwortel in beekdalen of aan dijken? En men dient aan de hand van de illustratie in het boek wel te kunnen zien of men het te doen heeft met de potentilla tormentilla of met het bosanemoontje. Sommige planten zijn beschermd en die moet men laten staan. Al deze aspekten krijgen in de meeste geraadpleegde kruidenboeken maar summier of volstrekt geen aandacht.

Van belang is ook de behandeling van de kruiden. Moet je er een thee van trekken of er een smeerseltje van bereiden? Men moet ook weten wát men moet gebruiken, blad, wortel, bloesem of zaad? En in welk jaargetijde moet er "geoogst" worden? Een goed boek vergeet ook niet te waarschuwen voor mogelijke bijwerkingen. En uiteraard — sommige planten zijn vergiftig, soms zwaar vergiftig. De taxus heeft een kwade reputatie — toch wordt hij in sommige kruidenboeken genoemd. En hoe staat het er bij met kruiden wanneer ze bij zwangerschap worden gebruikt?

Hoofdpijn, slapeloosheid, hartkwalen

De geneeskundige aspecten beoordeelde men naar wat de boeken te vertellen hadden over drie aandoeningen: hoofdpijn, slapeloosheid en hartkwalen. Stoffen van plantaardige herkomst spelen bij hartkwalen nog altijd een rol maar de behandeling kan alleen onder toezicht van een arts. De hoeveelheden die men gebruikt luisteren bijzonder nauw. In geen kruidenboek zal vermoedelijk het vingerhoedskruid ontbreken... maar het is wel een zeer vergiftige plant. De uiterst giftige herfsttijloos, een vriendelijk bloemetje in de najaarstuin, werd wel gebruikt tegen geslachtsziekten als gonorroe en syfillis, althans volgens oudere kruidenboeken, die nog wel eens door hedendaagse auteurs worden geraadpleegd — om maar niet te zeggen: overgeschreven.

Terug nu naar het onderzoek van de Consumentenbond. Die beperkte zich behalve tot drie aandoeningen tot vier kruiden: de brandnetel, de paardebloem, vuilboombast en valkruid. Valkruid (Arnica montana) is een composiet die bij gebruik niet helemaal onschadelijk is al rangschikt men het valkruid niet onder de gifplanten. De bast van de vuilboom wordt in de reguliere geneeskunde gebruikt als laxeermiddel; de verse bast van deze boom veroorzaakt echter wel een bloedige diarree. Brandnetel en paardebloem daarentegen hebben beide in de keuken een bescheiden plaatsje gekregen: er zijn liefhebbers van brandnetelsoep, anderen waarderen de molsla.

Brandnetel goed voor 64 kwalen

Uit de 36 boeken kwam naar voren dat de brandnetel voor 64 kwalen goed is, de paardebloem voor 54 aandoeningen. Het valkruid heeft een gunstige werking, volgens deze boeken voor "maar" 35 kwalen, de bast van de vuilboom voor 30. Daar waren onschul-

Paardebloem

dige kwaaltjes bij maar ook ziekten als slechte lever- en nierfunctie, geelzucht, suikerziekte, aderverkalking en hartspierontsteking...

Uiteraard toetste men de gegevens die de kruidenboeken verstrekten over de werking van deze vier kruiden met wetenschappelijke literatuur en dat leidde tot het bovenvermelde kwalijke resultaat. De farmaceutische aspecten van geneeskruiden bleken het best uit de doeken te komen bij de boeken van Börngen, Daems, Nielsen, Pahlow en Thieme's Boek van de Geneeskruiden.

Bijzonder nuttige test

Het kwam uiteraard ook nog wel eens voor dat kruiden voor een bepaalde ziekte werden aanbevolen die helemaal geen werking hadden...

Al bij al een bijzonder nuttige test.

Het artikel in de Consumentengids dat wij voor het bovenstaande raadpleegden wijst ook nog op de wijze waarop belanghebbenden de grootste nonsens kunnen verkopen in boeken en tijdschriften, brochures alsmede radio- en televisieprogramma's, terwijl advertenties alsmede de tekst op verpakkingen en in vouwbladen onderhevig zijn aan de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening, die regelt hoe geneesmiddelen mogen worden aangeprezen.

Twee boeken van de 36 die werden bekeken zijn geschreven door belanghebbenden in de industrie van kruidenpreparaten. Namelijk Vogels Kleine Dokter (uitgegeven door een aan Biohorma gelieerde uitgeverij) en Elseviers Medisch Kompas Kruidengeneeskunde. Het laatste boek is geschreven door De Lange en Helwig van dezelfde firma.

Grote Weegbree

ALTIJD NOG DIE VASOLASTINE

Uit Vrijheid en Democratie het veertiendaagse partijorgaan van de VVD, knipten wij het volgende ingezonden stuk van de heer B.H. Rijpkema te Amsterdam: Volgens een bericht van 11 februari jl. wil een kamermeerderheid van VVD en CDA, dat Vasolastine voor ziekenfondsverzekerden wordt vergoed. Volgens de VVD-er drs. Dees vinden 50.000 mensen baat bij dit middel. Een merkwaardige bewering als men weet dat het door de overheid ingestelde College ter beoordeling van geneesmiddelen, de geneeskrachtige werking bij aderverkalking niet bewezen acht. Bij de beroepsprocedure in 1978 stelde de Raad van State, na verdere consultering van deskundigen, het College in het gelijk. Het is niet waarschijnlijk dat apotheker Dees zich *deskundiger acht dan al deze experts.* Meer voor de hand ligt, dat hij wil zwichten voor de fabrikant-*patiënten-lobby, hetgeen een ondermijning van de wet* zou betekenen. Bovendien een gevaarlijk precedent en *extra kosten voor de toch al zo dure gezondheidszorg.* Mag van de leden van het College worden verwacht dat zij blijmoedig hun nuttige taak voortzetten, als politici op hun stoel gaan zitten?

Al met al een bedenkelijke allesbehalve democratische ontwikkeling, aldus de heer Rijpkema.

MOERMANTHERAPIE VOOR WINDHONDEN

Een eigenaardige variatie op de Moermantherapie toegepast door een Rotterdamse, mevrouw Buijs genaamd, die drie Afghaanse windhonden bezat die aan kanker leden. Zij had deze honden volgens de Moermanmethode behandeld. Toen zij de honden naar een kennel bracht tijdens een periode die zij zelf — kankerpatiënte en aanhangster van Moermantherapie — in het ziekenhuis moest doorbrengen bleken de honden schurftig, verwaarloosd en sterk vermagerd te zijn. De Rotterdamse dierenbescherming maakte proces-verbaal op wegens verwaarlozing. De drie zieke honden liet men, na verkregen toestemming van de officier van justitie, inslapen. Volgens de eigenares waren de honden, dankzij de Moermanmethode, aanmerkelijk ouder dan Afghaanse windhonden gewoonlijk worden.

HET STENEN TIJDPERK VAN BRUNO SANTANERA UIT GODLINZE

Bruno Santanera, een Italiaan die zich in het aardige Groningse dorp Godlinze, niet ver van Delfzijl, heeft gevestigd moet een prima zakenman zijn. Zijn beeldenpark in Godlinze heeft een zekere faam maar nu heeft Santanera zich op de "geneeskrachtige stenen" geworpen en nu is het hek helemaal van de dam. Touringcarondernemers zien er een dikbelegde boterham in met het uitschrijven van dagtochten met een wat de Duitsers kennen "Butterfahrt" uit de Eemshaven, met tot slot een soort edelstenen-consult bij Bruno.

Wij troffen het programma aan op een pagina van een in Leeuwarden verschijnend huis-aan-huisblad. Een hele pagina, bekroond met Santanera's portret. Met de hand onder de kin neemt hij al helemaal de pose aan van de magische denker en over de volle breedte van de pagina heet het: Natuurgeneeswijze, 4000 jaar cultuur/tien jaar onderzoek. Die tien jaar onderzoek waren gericht op de toepassing van edelstenen ter bevordering van het menselijk welzijn, zo wordt ons, onwetende leken, te verstaan gegeven.

Eén hele lange zin blijkt nodig om het resultaat duidelijk te maken. Wij citeren:

"In de wetenschap dit geheim niet ten volle te kunnen ontsluieren omdat de natuur niet al haar geheimen prijs geeft, voelt Bruno Santanera zich voldoende overtuigd van de heilzame werking om U uit zijn collectie te kunnen adviseren over het gebruik van deze edelstenen voor wat betreft hun stimulerende en remmende invloeden op Uw persoonlijke ziekten, kwalen, virtuositeiten en tekortkomingen".

In een vertrouwelijk gesprek wil Bruno Santanera wel persoonlijke aandacht schenken aan "uw eigen, individuele problemen". De edelstenen worden al voor een prijs van twaalf gulden af verkocht, met een certificaat van echtheid. En desnoods kan men dat nog controleren bij het "Nederlands Instituut voor Mineralogie" te Leiden.

Sterk vertrouwelijke gesprekken

De toepassing van de heilzame werking van de stenen, zo vermeldt de advertentie, is sterk afhankelijk van de persoonlijke omstandigheden en constitutie van het individu. Daarom moet "in een sterk vertrouwelijk gesprek" uitgezocht worden welke steen voor U persoonlijk de juiste zal zijn. Dat verschilt van klacht tot klacht en van mens tot mens.

Wij citeren nog eens:

Bijvoorbeeld: U heeft veel last van hoofdpijn of migraine. Bruno Santanera overlegt dan met U wat daarvan de oorzaak kan zijn. Bijvoorbeeld een storing in de spijsvertering, te hoge of lage bloeddruk, nek- en zenuwpijn, overbelasting door slechte ogen, roken, drinken, rugklachten of overgevoeligheid voor statische elektriciteit, etc. Door nu in overleg met U de oorzaak van uw hoofdpijnklacht te trachten op te sporen kan Bruno Santanera U de juiste steen adviseren. Immers niet iedere steen is geschikt voor alle, vaak verschillende oorzaken en klachten.

Einde citaat. Volgt dan o.a. nog de mededeling dat Bruno bereid is stenen te ruilen. Dat komt overigens zelden voor. In de afgelopen periode — een tijdvak wordt niet gegeven — zelfs slechts elfmaal op maar liefst 60.000 stenen.

Lijst met kwalen en aandoeningen

Zelfmedicatie met stenen is overigens al heel wel mogelijk, want in dezelfde advertentie wordt een lijst gegeven van kwalen, aandoeningen, welzijnswensen, met erachter het nummer van de steen die het moet verhelpen, casu quo stimuleren. Door zijn stenen nummers te geven behoeft Santanera geen tekst en uitleg te geven aan kritische stenendragers, die bijvoorbeeld de vraag zouden kunnen stellen: Waarom helpt de oliviet bij U tegen aambeien, en schrijft Jansen de steen voor bij hyperventilatie?

Een edelsteen die kleptomanie remt

De lijst van klachten is overigens indrukwekkend — en het blijft niet tot klachten beperkt, ook eigenschappen kunnen gestimuleerd worden of afgeremd worden door edelstenen, die, helaas, ook dan weer uitsluitend met een nummer worden aangeduid. Steen nr. 10 bijvoorbeeld remt de kleptomanie en stimuleert eerlijkheid. Maar nr. 10 helpt ook bij "bloedziekte", zij het in combinatie met nr. 2, 14, 15 en 17. Gesteld dat ze allemaal de minimumprijs van 12 gulden "doen", dan is men voor deze handel zestig gulden kwijt. De stenen moeten op de huid worden gedragen maar onderling contact moet worden vermeden.

Steen nr. 10 dient ook dienst bij het tegengaan van slechte gewoonten als veel eten en drinken (met nrs. 5 en 33) en wie last heeft van nachtmerries kan andermaal een beroep doen op de 10, echter in combinatie met 2 en 14. Terwijl 14 weer gebruikt wordt, samen met 7 en 8 tegen suikerziekte...

Suikerziekte? We kunnen ons vermaken met de gedachte dat men zweetlucht kan tegengaan door het dragen van de stenen 8 en 10 en dat nr. 40 ritmische muzikale gevoelens aanzwengelt, maar wanneer wij ziekten vermeld vinden als "bloedziekte", suikerziekte, kanker, hartklachten... tja, dan vergaat het ons toch wel een beetje als Bruno Santanera zelf, die volgens de Haagse Courant van 10 mei 1972, — dat is dus al weer een hele tijd geleden — blijkbaar heel boos werd:

Bruno Santanera staat met zijn gespreide armen in de direktiekeet. Zijn donkere ogen blikkeren en het zou niemand van de aanwezigen ernstig hebben verbaasd als op dat moment de hoge hemel was verduisterd en grillige bliksemschichten de toorn van deze Italiaan hadden omkranst.

Want dat is natuurlijk schandalig: het goedgelovige

publiek wat steentjes voor ernstige klachten te verkopen. Iemand die vindt dat hij zo nodig iets doen moet tegen zijn opschepperige aard, zijn "kapsones" of zijn gierigheid en zich steen nr. 42 aanschaft in Godlinze zal op zijn hoogst later spijt krijgen van de koop en de reis maar om bijvoorbeeld krop en poliepen te bestrijden met steen nr. 3 — dat is van de gekke.

Er moet wel worden opgemerkt dat de niet in onberispelijke taal opgestelde advertentie wel een slimme tekst biedt: genezing wordt nergens nadrukkelijk vermeld of beloofd — alleen gesuggereerd door het gebruik van uitdrukkingen en als "heilzame werking', "stimulerende en remmende invloeden". Een voor geen tweeërlei uitleg vatbare diagnose stellen doet de stenenman niet, hij kan alleen goed adviseren en helpen wanneer hij zoveel mogelijk informatie krijgt over "klachten, oorzaken en omstandigheden en achtergronden". En hij "overlegt" met U wat de oorzaak wel zal zijn van uw hoofdpijn. "Combineer uw problemen zoveel mogelijk in combinatie met hetzelfde steennummer" heet het onderaan het lijstje met klachten en wenselijkheden.

En dan die heilzame werking nog...

En die busreizen? Touringcarondernemer Jan Kalma uit Drachten brengt zijn Friese klanten naar de Eemshaven waar zij een geurig kopje koffie met gebak krijgen. Dan volgt een drie en een half uur durende boottocht op zee, met de Dolfijn II, men krijgt Borkum in zicht, luistert naar levende muziek en kan belastingvrij inkopen doen en krijgt bovendien een hele liter jenever gratis — mits men maar ouder is dan zeventien jaar. Tot slot: Kennismaking met de legendarische Bruno Santanera en de heilzame werking van zijn unieke collectie edelstenen"... (Voor zeeziekte hebben we niets kunnen vinden — dat is dan wel jammer).

Wie niets mankeert kan ook nog bij Bruno terecht: bijvoorbeeld stenen kopen voor "partnertrouw" (1 en 37) Voor een nieuwe levenspartner heeft men maar één steen nodig. Een briljant? Wij weten het niet, Bruno houdt het op nr. 36. Nr. 40 is, zoals hiervoor al gememoreerd, goed voor "ritmische muzikale gevoelens". Die komt dus goed van pas wanneer men aan het slot van de bustocht van Kalma uit Drachten, bij muziek koud vlees en vis mag eten.

★

HOKUS POKUS

Voor de vele liefhebbers van een "doe-vakantie" organiseert men in de Duitse plaats Gernsbach, in het Zwarte Woud bij Baden-Baden een cursus "Astrologie voor beginners". De cursus duurt een week en men wordt ingewijd in de basiskennis van de z.g. astrologische psychologie. Een dure term voor de invloed op 's mensen karakter van de stand van de planeten tijdens zijn geboortestond. Zoals de conjunctie van Venus.

SLEEUWENHOEKS PRAATPROGRAMMA OVER GENEZEN OP AFSTAND: "OM DOODZIEK VAN TE WORDEN"

Onder de titel "Genezen op afstand: "we voelen het aan onze oren als we behandeld worden" hebben wij in het maartnummer van ons Actieblad een uitvoerig verslag gegeven van een uitzending van de NCRV met Hans Sleeuwenhoek als presentator. Sleeuwenhoek liet den lange rij van "genezers op afstand" opdraven met hun verhaaltjes. Gelegenheid voor veel tegenstoom was er niet.

De vice-voorzitter van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, prof. B.S. Polak heeft naderhand de band van het programma gezien en aan de correspond van NRC Handelsblad, Ger Jochems zijn reacties op deze weinig verkwikkelijke uitzending gegeven.

De uitzendingen leverde de NCRV niet minder dan 150.000 schriftelijke en telefonische reacties op. Wekenlang werkte de postkamer tot tien uur 's avonds over. Sleeuwenhoek zelf gaf toe niet te hebben gerekend op zulk een overstelpend aantal reacties. Er lagen een paar duizend brochures klaar voor belanghebbenden...

Zieken "in consult" bij de NCRV

De misverstanden ontbraken niet. Een aantal mensen stuurde de NCRV foto's en een lijst met klachten in de mening verkerend dat de omroeporganisatie hen "op afstand" kon genezen.

Volgens Sleeuwenhoek had men zich beperkt tot alternatieve genezers die bij een van de organisaties van paranormale genezers zijn aangesloten — een naieve gedachten: of men dan verschoond blijft van de baarlijke nonsens die in deze kringen gedebiteerd wordt! Om de objectiviteit te bewaren, voor zover doenlijk, had men ook enige mensen aan het woord gelaten die al tevergeefs de "alternatieven" aflopen. Verder heeft men zorgvuldig alles wat naar kankertherapieën zweemde omzeild.

Volgens NRC Handelsblad was de Nederlandse Federatie van Paranormale en Natuurgenezers weinig te spreken over het programma van Sleeuwenhoek. Schimmel, een genezer van de NFPN die in deze organisaties ook een functie bekleedt, was in de zaal en vond het een slechte uitzending. Hij gewaagde van een "oppervlakkige aanpak" want er kwam niets naar buiten van de inhoud van de behandelmethoden. Zo die al een inhoud hebben,... Het benadrukken van zaken als de genezing per foto (er was immers iemand die foto's op zijn rug plakte, om zo de afgebeelden te genezen) had de zaak van de alternatieven in het belachelijke getrokken. Uit Schimmels eigen bijdrage was nogal wat geknipt o.a. dat hij beslist geen voorstander was van genezen via de tv.

Kritiekloze praatjes van Sleeuwenhoek

Prof. Polak, die aan de Universiteit van Amsterdam

huisartsengeneeskunde doceert, had uiteraard wel wat scherpere critiek. Hij betitelde het optreden van presentator Sleeuwenhoek als "kritiekloze praatjes" omdat de beweringen van de alternatieve genezers nooit werden weersproken tijdens de uitzending. Prof. Polak heeft zich o.a. ernstig beziggehouden met de alternatieve methoden als eerste voorzitter van de werkgroep van de Koninklijke Maatschappij ter bevordering van de geneeskunst, die een reactie heeft opgesteld naar aanleiding van het rapport Muntendam. In het maartnummer van ons Actieblad hebben wij aandacht besteed aan dit commentaar dat rondom de jaarwisseling werd gepubliceerd in Medisch Contact.

"Van mij mogen ze hun gang gaan", aldus prof. Polak, "maar ik ben er wel op tegen dat alternatieve behandelwijzen en therapieën uit de sociale fondsen worden betaald, omdat dan eerst moet worden aangetoond dat ze iets uithalen".

Prof. Polak is naar China geweest om de acupunctuur te bestuderen. "Ik ben er van overtuigd dat al die behandelwijzen controleerbaar zijn. De achterliggende theorieën zijn volslagen onzin".

Gevolgen niet altijd onschuldig

De gevolgen van hetgeen deze "over het algemeen goedbedoelende en vriendelijke mensen" doen zijn echter niet altijd even onschuldig". Mevrouw Polak is hoofd van de afdeling anesthesie van het Anthonie van Leeuwenhoek-ziekenhuis te Amsterdam dat gespecialiseerd is in de behandeling van kankerpatiënten. En daar komen nog wel eens patiënten binnen met een kankergezwel dat nog operabel is, maar zij willen met alle geweld eerst naar een alternatieve behandelaar. En dan komen ze terug met een niet meer te opereren gezwel. "Kijk, dat is natuurlijk misdadig".

Een gênante vertoning, vond prof. Polak de uitzending. "Als je dit soort zaken serieus wilt onderzoeken dan moet je twee groepen maken van zeg honderd mensen met dezelfde aandoening. De ene groep behandel je via een foto en de andere met reguliere methoden; dan blijkt vanzelf of dat genezen met een foto iets voorstelt. Maar dat zijn geweldig kostbare onderzoeken en je begint daar toch alleen aan, wanneer je onder de indruk bent van een fenomeen? En dat ben ik niet. Ik zou trouwens niet weten wie ik zo gek zou kunnen krijgen om daar geld voor te geven".

Nog een commentaar van prof. Polak over het praatprogramma "Genezen of afstand": "Ik wist niet dat het zo'n onzin was; dit is om doodziek van te worden".

EEN KEI VAN EEN STEEN

In de geruchtmakende televisie-uitzending van de NCRV, waarbij presentator Hans Sleeuwenhoek een bonte rij van "genezers" liet praten onder de overkoepelende titel "Genezen op afstand" kwamen ook "de stenen" aan bod. Een goed in het pak zittend heer verklaarde dat de stenen "in heel veel gevallen genezing kunnen brengen". "We zijn nog maar aan het begin. Ik heb er 30.000 uitgegeven". Hij toonde een van die steentjes, een stukje malachiet, een groene steen met een koperverbinding. Voor de camera verklaarde de stenenhandelaar dat deze stenen "urinezuur" naar zich toe trekken". En het gevolg van deze opmerking?

Er blijkt nu zoveel vraag naar malachiet te bestaan dat de steentjes al het tienvoudige doen van het bedrag dat de stenenman voor de camera noemde, vijftien gulden.

Een jongeman die nekklachten had kocht voor negentig gulden een snoer stenen kralen. Resultaat bleef — men zal er zich over verbazen — uit.

★

DE HETTEMA-KLINIEK

De Hilversumse Dr. Hettemakliniek draagt de naam van een SS-arts. De kliniek is gevestigd aan het Wandelpad te Hilversum. De Gooi- en Eemlander die dit bericht bracht voegde er aan toe dat de zoon, de natuurgenezer die dit "natuurkundig gezondheidscentrum" met "alles d'r op en d'r an" (natuurgeneeswijze, homeopathie, acupunctuur, moderne voedingstherapie oprichtte, de naam zal handhaven. Dokter IJsbrand Hettema had vroeger een praktijk voor natuurgeneeswijze aan de Taludweg te Hilversum. Tijdens de oorlog sloot hij zich aan bij de SS en vertrok naar het Oostfront. In 1949 werd hij garresteerd. Hij werd tot zeven jaar gevangenisstraf veroordeeld. Na vragen in de Hilversumse gemeenteraad is de naam van de kliniek tòch gewijzigd.

★

TUSSEN PLACEBO EN HOMEOPATHISCH MIDDEL WEINIG VERSCHIL

De volksgezondheidsspecialist van de VVD in de Tweede Kamer, Dees — apotheker van huis uit — voelt er niets voor om homeopathische geneesmiddelen te schrappen uit het ziekenfondspakket. Dat plan is geopperd van de zijde van de ziekenfondsen. Blijkbaar deelt zijn fractie deze mening. Op een congres van de Algemene Nederlandse Pharmaceitische Studentenvereniging, onlangs te Stevenbeek gehouden, voerde Dees woord.

Zal hij toen nog gesproken hebben over een belangwekkend onderzoek over de werking van homeopatische middelen waarvan bijzonderheden onlangs in het Engelse medische blad The Lancet zijn gepubliceerd? Dat had hij al in het nummer van 15 januari kunnen lezen en het betrof een onderzoek waartegen ook een wetenschappelijk gevormd man als Dees "U" zou kunnen zeggen.

Het ging hier om een onderzoek onder lijders van

osteoarthritis van de heup en de knie, 36 in totaal, verdeeld over twee Londense ziekenhuizen (waaronder The Royal London Homoeopathic Hospital) en een ziekenhuis te Tunbridge Wells. Het resultaat van dit dubbelblinde onderzoek waarbij bovendien de resultaten van een placebo, een homeopathisch geneesmiddel (namelijk Rhus Tox. 6X) en fenoprofen nog kruiselings werden vergeleken was veelbetekend Fenoprofen bleek beter in staat om de pijn te verminderen en de ontsteking tegen te gaan dan de placebo of Rhus tox. De voorkeur van de patiënten bleek uit te gaan naar fenoprofen. Van de 32 patienten die het onderzoek tot het einde meemaakten gaven 21 patienten de voorkeur aan het middel, dat fenoprofen bleek te zijn, vijf aan de placebo en vijf aan Rhus tox. Bij de behandeling werden weinig bijverschijnselen opgemerkt al kregen de patiënten die met het geneesmiddel fenoprofen werden behandeld enige last van ingewandsstoornissen.

Opmerkelijk was dat zowel allopathische als homeopathische artsen meewerkten aan het Engelse onderzoek. "Zulk een samenwerking is essentieel", schrijft The Lancet, "wanneer men wil voorkomen dat er kritiek wordt uitgeoefend op de keuze van de patiënten, definitie van de symptomen en evaluatie van de behandeling. Men mag hopen dat het grote aantal homeopathische en naturopathische geneesmiddelen dat op de markt is aan een gelijke straffe proefneming wordt onderworpen".

HART: LINKEROOG OP HALF DRIE

Een voordracht voor medische studenten van de Universiteit van Amsterdam, georganiseerd door de MFAS had de aandacht getrokken van een schrijver van entrefilets in het Universiteitsblad Folia. Peter Paul de Baar had al eens eerder geluisterd naar een dergelijke voordracht maar toen ging het over homeopathie. Een uittreksel van dit artikel heeft men kunnen lezen in het maartnummer van het Actieblad tegen de Kwakzalverij (achterpagina).

De ogen, zo constateerde Peter-Paul de Baar, zijn de spiegels van de ziel, maar niet alleen de ziel, zo leerde hem mevrouw J.M. Kalwijn-Spruijt, natuurgeneeskundige. Want stond er in Lucas 11, 34-36 niet geschreven: De lamp van het lichaam is uw oog. Wanneer uw oog helder is, is ook heel uw lichaam verlicht. Is het echter slecht, dan is ook uw lichaam duister.

En De Baar vervolgt: De iriscopie, ofwel regenboogvlieskijkerij, gaat er van uit, dat men in de iris (dat blauwe, bruine, groene of grijze rondje rondom de pupil) van het menselijk oog de gesteldheid van het hele lijf weerspiegeld kan zien. Ene pastoor Felke, beschuldigd van kwakzalverij, had het medisch establishment in 1909 reeds paf doen staan: van twintig reeds ouderwets onderzochte patiënten met het laken tot over hun neus onderzocht hij slechts de ogen en stelde in zestien gevallen exact dezelfde diagnose als zijn confraters, in één geval omschreef hij het iets anders; slechts één keer maakte hij een duidelijke misser en bij één man bespeurde hij een fatale kwaal, die er volgens de gevestigde wetenschappers niet was. 'Maar', triomfeert Kalwijn, 'die man verliet wél het ziekenhuis in een doodskist. Niet zo heel erg leuk, maar daarmee was toch duidelijk bewezen dat er wel wat inzit, in die iriscopie'.

Aan de hand van een getekende 'landkaart' van beide ogen en een hele serie enge dia's wordt de zaal getoond waar en hoe welke 'zwakte' in de iris zichtbaar pleegt te zijn. 'Het hoofd tekent aan de bovenkant, de buik aan de onderkant, het linkerbeen tekent zich in het rechteroog en het rechterbeen tekent zich in het linkeroog. Voor het gemak hebben de iriscopisten de iris ingedeeld als wijzerplaat van een klok. Zo ligt het hart in het linkeroog op half 3, en rechts op half 9, de prostaat respectievelijk tegen vijven en na zevenen. Voor één patiënt lijkt het duidelijk vijf voor twaalf: geheel bovenaan de iris — de hersenzone dus — zien wij een onheilspellende bruin-zwarte vlek, die op een tumor duidt.

Mar men kan zich soms toch aardig vergissen: 'Ooit heb ik geprobeerd een glazen oog te diagnosticeren. Ik moet er wel bij vertellen dat dat zo goed was nagemaakt dat je het verschil niet zag'. Het oog de spiegel van het lichaam? De Winkler Prins gelooft er overigens nog niets van: 'Wetenschappelijk is een dergelijke samenhang in geen enkel opzicht ooit aangetoond'.

HOE GEZOND IS GINSENG?

Als men op de advertentie in blaadjes van "bodybuilders" mag afgaan zoeken ook sterke mannen en vrouwen hun heil al bij dit (oosterse) modeprodukt, dat bovendien er om bekend staat dat het de mannelijke potentie zou verhogen.

Het tijdschrift Natuur en techniek maakte onlangs melding van onderzoek naar de werking van ginseng in Engeland gedaan. Men vermoedde dat de werking van extracten van de ginsengwortel overeen zou komen met die van cortico-steroïden. Deze stoffen worden ook door het menselijk lichaam geproduceerd en remmen onder andere de activiteit van witte bloedlichaampjes.

Het extract van de ginsengwortel heeft een krachtiger uitwerking dan veel gebruikte steroïden. De cortico-steroïden worden gebruikt als pijnstillers, als antijeukmiddel — zij remmen de afweerreacties van ons lichaam. Daarin schuilt het gevaar — ze nemen wel de pijn of de jeuk weg en dat is voor de patiënt bijzonder prettig maar zij geven de infectie wel eens de kans om de overhand te krijgen.

Het ginsengextract, dat "levenselixer", remt eveneens de activiteiten van de witte bloedlichaampjes; volgens een oosterse geneeswijze worden plakjes van de ginsengwortel wel gebruikt ter bestrijding van maag- of hoofdpijn. Het geregeld gebruik van een ginseng-extract is al even bedenkelijk als het geregeld "snoepen" van pijnstillers.